

Gümülcineli Esad İleri'nin Yayımlanmayan *Halk Şiirleri* Adlı Eseri Üzerine Bir İnceleme

Fatih BALCI¹

Özet

Gümülcineli Esad İleri, Yunanistan'ın Gülmülcine şehrinde 1298/1882 yılında dünyaya gelmiştir. Yazar, mesleğine müderris olarak başlamıştır. İttihat ve Terakkî Derneği'nin Gümülcine başkanlığını üstlenmiş, Balkan savaşlarına gönüllü olarak katılmıştır. Çeşitli görevlerin ardından 10 Ekim 1920'den itibaren Aydın milletvekili olarak TBMM'ye girmiştir. Balkanlarda Türklere yapılan zulmün şahidi olmuş, millî mücadele yıllarına yakından tanıklık etmiştir. Bu süreçte millî ve manevî duyguları ile hareket eden yazar, halk kültürüne sahip çıkma ve bu kültürü gelecek nesillere aktarma gayesi gütmüştür. Siyasi kimliğinin yanı sıra edebî kimliğiyle de ön plana çıkan yazar bu bağlamda manzum ve mensur pek çok eser kaleme almıştır. *Halk Şiirleri* adlı eseri de bunlardan birisidir. Yazar, eserinin başında söz konusu eserini neden kaleme aldığına dair ipuçları da vermektedir. Esad İleri, *Halk Şiirleri*'nde Aşık Seyrânî, Karacaoğlan, Gevherî, Yozgatlı Hüznî vs. halk şairlerinin şiirlerinden bir seçki oluşturmuştur. Bu şiirler koşma, mani, türkü, ilahî vb. nazım türleri altında kaleme alınan manzumelerden meydana gelmektedir. Bu makalede kısaca Türk halk şiirine değinildikten sonra yazarın biyografisi ve *Halk Şiirleri* adlı eseri tanıtılacaktır. Sonrasında ise eserden örnek metinler seçilerek çalışma zenginleştirilmek istenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk halk şiiri, Gümülcineli Esad İleri, Halk Şiirleri, halk şairleri.

A Study on the Unpublished Work of Esad İleri Named Folk Poetry

Abstract

Esad İleri of Komotini was born in Komotini, Greece, in 1298/1882. The author started his profession as a tutor. He assumed the Committee of Union and Progress' Komotini branch's presidency and voluntarily participated in the Balkan wars. After several duties, he was elected to the Grand National Assembly of Turkey as a deputy for Aydın from 10 October 1920. He witnessed the persecution of the Turks in the Balkans and closely experienced the national struggle period. The author aimed to protect the folk culture and transfer this culture to future generations with national and spiritual feelings. The author, who stands out with his literary identity and political identity, wrote several poetic and prose works in this regard. His work, named *Folk Poems* is one of them. The author also provides clues as to why he wrote this book at the introduction of his work. Esad İleri, composed a selection of poems from folk poets such as Aşık Seyrânî, Karacaoğlan, Gevherî, Yozgatlı Hüznî etc. in the *Folk Poems*. These poems such as ballad, chansonette, song, canticle etc. comprise poems written within poetry genre. This article is going to present the author's biography, and *Folk Poems* work after a brief introduction of Turkish folk poetry. The sample texts from this work will be presented in the following sections.

Keywords: Turkish folk poetry, Esad İleri of Komotini, Folk Poems, folk poets.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kayseri Üniversitesi, Develi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. E-posta: fatihbalci@kayseri.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8318-1473.

Giriş

Türk halk şiirinin tarihî bir geçmişi ve bu tarihî geçmişin yaşananlara tanık olan geniş bir coğrafyası vardır. Türklerin dünya üzerindeki en eski kavimlerinden biri olarak tarih boyunca geniş bir coğrafyaya yayıldıkları göz önüne alınırsa, bu durumun bir sonucu olduğu ortaya çıkacaktır. Doğu bölgelerinden batıya doğru sürekli ilerleme gösteren Türk halk şiiri, doğal olarak farklı renklere bürünmüş ve tarihin belli dönemlerinde çeşitli isimlerle anılmıştır. Hangi devirde olursa olsun bu şiirin kendine özgü ölçü, kafiye, nazım birimi ile şekillenen nazım biçimleri ile ortak duyguları ifade eden nazım türleri olmuştur. Bu açıdan bakıldığında Türk halk şiiri değişik devir ile zümreler ve kültürel etkileşimlerle bazı çeşitliliklere uğramış, buna rağmen özünü ve özgünlüğünü muhafaza ederek günümüze ulaşmayı başarabilmiş bir gelenektir (Alptekin, Güzel ve Şahin, 2018, s. 3).

Halk şiiri, genel manada halkın içinde yetişen, deyişlerini sazla icra eden, sözlü şiir geleneğine bağlı ozanların hece ölçüsüyle ve özel biçimlerle meydana getirdikleri manzum metinlerdir. Halk şiirleri kimi zaman icracısı belli olmayan anonim ürünleri kimi zaman ise üreticisi belli ürünleri içine almaktadır. İsimleri bilinen veya bilinmeyen ya da tarihî süreç içerisinde unutilan şairler, belirli nazım şekilleri ve türleri içinde halkın duygu ve düşüncelerini, acılarını, özlemlerini, inançlarını belirli şekillerde dile getirir. Bu durumda halk şiiri, hem şahsa ait hem de anonim metinleri içine alır. Halk şiiri, sözlü edebiyat içerisinde ele alınmalıdır. Halk şiirine ait bu ürünler, çalınıp söylenir veya ezberlenmek suretiyle toplum içinde belli bir dolanım girer. Dolayısıyla yapısında birtakım değişiklikler meydana gelir. Nesilden nesile aktarılırken yeni duygu ve düşüncelerle zenginleşir. Bu yönüyle halk şiiri ürünleri, çağdan çağa, mekândan mekâna değişime uğrar (Sever, 2013, s. 9).

Gümülcineli Esad İleri'nin Biyografisi

Şair ve yazar Esad İleri, bugün Yunanistan sınırları içerisinde yer alan Gümülcine şehrinde 1882 yılında dünyaya gelmiştir. Osmanlı ilmiye sınıfı mensuplarından müderris Mehmed Hilmî Efendi'nin oğludur. Tahsil hayatını bu şehirde tamamlayarak idadî ve sultanî mekteplerinde müderris olarak görev almıştır. Mesleğini başarılı bir şekilde icra eden Esad Efendi, İttihat ve Terakkî Cemiyeti'nin Gümülcine'de faaliyet gösteren Gümülcine Livası başkanlığını da yürütmüştür (Tunalı, 2007, s. 4). Gümülcine'nin 1923 senesinde Yunanistan'a dâhil olmasından sonra Aydın Sultanîsi'ne öğretmen olarak tayin edilmiştir. Yunanlıların İzmir'i

işgali üzerine Kuvâ-yı Milliye saflarına katılmış, Aydın ve Ödemiş cephelerinde savaştır. Hilal-i Ahmer (Kızılay) reisliği ve Müdafaa-i Milliye azalığı görevlerini üstlenmiş, savaş esnasında askere cesaret veren nasihatleriyle “Millî Ordu Fahrî Müftüsü” sıfatını almıştır. TBMM’nin kurulmasıyla Aydın milletvekili olarak meclise girmiştir. Daha sonra TBMM, Tasarı, İrşat, Diyanet ve Evkaf komisyonlarında vazifelendirilmiştir. 21 Kasım 1923 tarihinde meclis kararıyla kırmızı-yeşil şeritli İstiklal Madalyası ile ödüllendirilmiştir. Türk İnkılap Tarihi Enstitüsüne bağışladığı evrak ve hatıralar için kendisine “Türk İnkılap Tarihi Fahrî Azalığı” unvanı verilmiştir (Çakar, 2018, s. 5-6). II. Dönem milletvekilliği seçimlerinde Muğla mebusu olarak tekrar meclisteki yerini almıştır. Bu yıllarda İzmir’in Torbalı ilçesine yerleşen yazar, burada tarımla uğraşmaya başlamıştır. 2 Ekim 1948 tarihinde Türk Basın Birliğinin faaliyetlerine katılmış, 15 Nisan 1957’de İzmir’de geçirdiği trafik kazası sonucu hayatını kaybetmiştir (Uzun, 2011, s. 4). Esad İleri, vatan ve millet sevgisiyle dolu, doğruluktan ayrılmayan ve sürekli çalışmayı nasihat eden bir kişiliğe sahiptir. Gösteriştten uzak, mütevazı bir hayat süren yazar, çevresindekilere: “Çalışınız, çalışınız! Çalışmaya alışınız!” sözüyle sık sık telkinde bulunmuştur (Çakar, 2018, s. 6-7).

Eserleri

Yazarın Balkan savaşları, I. Dünya ve Kurtuluş Savaşı’na tanıklık etmesi, eserlerini kaleme almasındaki en büyük etken olmuştur. İttihatçı fikirlere sahip yazar, Türkçülük fikrine de sıkı sıkıya bağlı kalmış ve bu durumu eserlerine yansımıştır. Eserlerinde vatan sevgisi, harp yıllarında meydana gelen haksızlık ve zulümler, bunun yanı sıra dinî konular ile halk dili ve şiirine dair konulara yer vermiştir. II. Meşrutiyet döneminde Ziya Gökalp’in etkisiyle başlayan halka doğru gitme eğiliminin ve halk kültürünün tespit çalışmalarının devamı Esad İleri’de müşahede edilmektedir (Huyugüzel, 2000, s. 333). Bugün elimizde Esad Efendi’nin eserlerini ve bu eserlerin içeriklerini konu edinen müstakil bir eser bulunmamaktadır. Onun eserleri hakkındaki bilgiyi, kendisi hakkında kaleme alınan birkaç çalışma ve kendi eserlerinden edinmekteyiz (Ertürk ve Tıraş, 2017, s. 237). Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü müdürü Enver Ziya Karal’a yazdığı 14 Şubat 1945 tarihli mektupta *Cihad-ı Ekber, Kadınların Vatan İşlerine Girmesine Dair, Düşündüklerim, Dilediklerim, Emeklerim* başlıklı eserlerini gönderdiğinden bahsetmektedir (Tunalı, 2007, s. 3-4). Ayrıca *Hilal-i Ahmer, Reşahât-ı Hikemiyye* ve *Verin Zavallılara* adlı eserlerinin

basıldığını *Türk Dilinde Kinâyât*'ın son sayfasında yazarın kendisi bildirmektedir (Ertürk ve Tıraş, 2017, s. 237). *Sözlerin Özü Atalar Sözü* 1947, *Rahmetli İmam Birgivi* başlıklı risaleleri ise 1954'te İzmir'de basılmıştır. Ömer Faruk Huyugüzel (2000, 333-335) ise *Türk Dilinde Darb-ı Meseller, Bu Suya Sen de Eğil* ve *Hadis-i Şerif Terümesi* isimli eserlerin de Esad İleri'ye ait olduğunu ifade etmektedir.

Esad Efendi üzerine yapılan lisansüstü bir çalışmada ise yazarın eserleri iki grup hâlinde tasnif edilmiştir. Birinci grubu teşkil eden “şiiirleri” kısmında *Vatan Yavrularına, Ah! Aydın, Güzel Aydın, Güzel Vatan, Münacat, Şanlı Orduya, Yaralı Gazilerimize, Terane-i Cihad 1, Terane-i Cihad 2, Terane-i Cihad 3, Terane-i Cihad 4* şeklinde 11 adet şiirine yer verilmiştir. “Risaleleri” bölümünde ise, *Hadis-i Şerif Tercümesi, Türk Dilinde Darb-ı Meseleler, Türk Dilinde Kinâyât, Düşündüklerim, Dilediklerim, Emeklerim, Verin Zavallılara, Halk Şiirleri, Reşahât-ı Hikemiyye, Rahmetli İmam Birgivi, Sözlerin Özü Atalar Sözü, Bu Suya Sen de Eğil, Cihad-ı Ekber, Hilal-i Ahmer, Kadınların Vatan İşlerine Girmesine Dair* şeklinde 13 adet risalesi zikredilmektedir (Çakar, 2018, s. 70-83).

Halk Şiirleri Adlı Eseri

Gümülcineli Esad Efendi'nin Osmanlı Türkçesi ile kaleme alınan bu eseri 1339/1920-21 yılında İstanbul'da Teşebbüs Matbaası'nda basılmıştır.² Eser 31 sayfa olup kapağında eserin ve yazarın ismi, basıldığı yer ve sene yer almaktadır. Eserin kapak sayfasında yer alan -Türkiye Büyük Millet Meclisinde Aydın Meb'üsü Gümülcineli Özbekoğullarından Esad- bilgilere göre Esad Efendi bu yıllarda TBMM'de Aydın milletvekili olarak görev yapmaktadır. Kitabın ikinci sayfası, yazarın ön söz mahiyetinde hazırladığı “Başlangıç” bölümüne ayrılmıştır. Bu kısımda yazar, aziz Türk milletinin bir ferdi olmaktan gurur duyduğunu, Kurtuluş Savaşı yıllarında İzmir ve Aydın cephelerinde düşmanla çarpıştığını ifade etmektedir. Bu yıllarda Millî Ordu Müftüsü ismiyle görev yapan Esad Efendi, hem asker hem de yerli halk ile düşmana karşı çetin bir mücadele vermektedir. Özellikle İzmir ve Aydın'da Yunanlılara karşı verilen bu mücadelede yazar, Türk milletinin sözlü ve yazılı kültüründen de istifade etme yoluna sevk etmiştir. Yazarın *Halk Şiirleri* adlı eseri, bu düşüncenin bir mahsulü olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü Türk milletinin geçmiş asırlardan günümüze tevarüs eden millî kültür ve gelenekleri,

² Eser için bkz. Gümülcineli Özbekoğullarından Esad. (1339). *Halk Şiirleri*. <http://isamveri.org/pdf/risaleosm/R128696.pdf>. Erişim Tarihi: 9 Şubat 2021.

cephede yer alan herkesin hamasî duygularını tetiklemektedir. Bu duygularla hareket eden Mehmetçik ve halk, İzmir ve Aydın'da zaferden zafere koşmaktadır:

Başımızı iki ellerimizin arasına alalım. Derin derin düşünelim. Güneşin doğduğu yerden battığı diyara kadar dağ, taş, deniz, çöl dememiş her yeri aşmış hürriyet ve istiklâl bayrağını omuzunda taşımış, asil ve necip Türk evlatları olduğumuzu unutmayalım. Damarımızdaki kanda ve bedenimizdeki cânda milliyet 'aşkı çok olsun. Garbın milliyetimizi öldürücü mefkûreleri yok olsun. İzmir ve Aydın'ın zâlim Yunaniler tarafından işgâlinde, millî kıyâmın bidâyetinde Millî Ordu Müftüsü sıfatıyla kitâbım koynumda ve silâhım boynumda olarak mücâhidinle berâber Aydın ve Ödemiş cephelerinde dağ başlarında bulunmuştum. Sözümüz ve sazımız yerinde, işlerimiz de yolundaydı. Ulu Tanrı'ya yüz binlerce hamd ve şükür olsun Anadolu'nun Kurtuluş Ta'arruzu'nda dahi bulunarak her diyârdan gelmiş kahramân mehmetçiklerle İzmir'e kadar düşman tepeleyerek vardık. Hele İzmir ve Aydın'ın hâin düşman tarafından işgâliyle millet kıyâmının başlamasıyla benim millî aşkım gün geçtikçe artmış, vatanın kan ve ecel istediği zamânlarda ilk safta bulunan mehmetçiklerin ve köylülerin sözünden ve sazından, millî koşmalarından, yakımlarından, destânlarından istifâdeye cân atmıştım (Esad İleri, 1339, s. 2).

Daha sonra yazar derleyebildiği koşma, yakım (türkü) ve destanları *Halk Şiirleri* adlı eserinde bir araya getirmiştir. Söz konusu halk kültürü ürünlerine gereken önemin verilmediğinden yakınan yazar, bu kültürü icra eden halk şairlerinin isim ve biyografilerinin de unutulduğunu ifade etmektedir. Yazar, bu kültürün gençler tarafından araştırılmasını tavsiye ederek bunun millî bir görev olduğunu da sözlerine eklemiştir.

Bu risâlemde olanları toplayabildim. Zamânın vefâsız elleri bu gibi millî eserleri mahvetmiş, dillerde kalan parçaları üzerine nisyân tozları çökmüş, kıymetli halk şâ'irlerinin isimleri ve tercüme-i hâlleri unutulmuştur. Bunları araştırmak gençliğin millî büyük bir vazîfesidir. Toplayabildiğim parçalar gençlere yâdigârım olsun (Esad İleri, 1339, s. 2).

Esad İleri, bahsi geçen “Başlangıç” bölümünden sonra toplayabildiği halk şiirlerine yer vermiştir. Burada dört ilahî, beş destan, otuz dört koşma, iki türkü ve bir adet mani yer almaktadır. Şu hâlde eser kırk altı adet şiir barındırmaktadır. İlahîlerden biri, destanlardan ikisi, koşmalardan dördü ise mahlassızdır. Söz konusu şiirleri, şairleri ile göstermek gerekirse ortaya şöyle bir tablo çıkmaktadır:

Tablo 1. *Halk Şiirleri*'nde Kayıtlı Şair ve Şiirleri

	İlahî	Destan	Koşma	Türkü	Mani
Kul Hüseyin ³	1				
Mehmet Ali Hilmî Dedebaba	1				
Subhî ⁴	1				
Mahlassız	1				
Ispartalı Lütfî		1 (nasihat destanı) ⁵			
Âşık Seyrânî		1 (esnaf destanı)			
Âşık Sümmânî		1 (esnaf destanı)			
Mahlassız		2 (esnaf destanı)			
Erzurumlu Emrah			1		
Bayburtlu Zihnî			2		
Âşık Seyrânî			10		
Karacaoğlan			3		
Âşık Dertli			2		
Gevherî			2		
Yozgatlı Hüznî			1		
Âşık Ali İzzet			1		
Nâilî			1		
Sükûtî			1		
Nermî			1		
Şîrâzî			1		
Âşık Kerem			1		

³ Tabloda yer alan şairlerle ilgili geniş bilgi için bkz. (Sever, 2013, s. 233, 249-250, 398-399, 527-528; Uçman, 2003, s. 440; Atlı, 2014; Aydoğdu, 2011; Erkal, 2013; Akın, 2014; Düzgün, 2013; Sakaoğlu, 2015; Tek, 2013; Alptekin, 2015; Oğuz, 2018; Cumbur, 2019; Kuzay Demir, 2013; Tekin, 2014; Turan, 2003, s. 179-183).

⁴ Şiirde mahlası "Subhî" olduğu anlaşılan şair hakkında herhangi bir bilgi bulamadık.

⁵ Esnaf, iş ve nasihat destanları için bkz. (Kaya, 2019).

Ruhsatî			1		
Âşık Tâhir			1		
Sarkiz Zekî			1		
Mahlassız			4		
Yozgat Avşar Türküsü				1	
Erzurum Türküsü				1	
Erzurum Manisi					1

Şiirlerin İçeriği

Halk Şiirleri'nin ilk dört metnini teşkil eden ilahîlerde Allah'ın birliği, yüceliği ve kudreti dile getirilmiştir. Bunun yanı sıra ölümden sonraki hayatın ve mahşer günü hesap vermenin zorluğu konu edilmiştir. İlahîlerde, insan dünya hayatında günah işleyebilmekte, sonrasında ise Allah'tan mağfiret talep etmektedir. Diğer ilahîlerin teması ise ibadet ve takva, cömertlik, ilim ehline karşı saygı, dünyanın geçiciliği, vatan sevgisi ve kelime-i tevhidin önemi üzerinedir. Birinci ilahînin bentlerini oluşturan şu mısralar konuya açıklık getirmektedir:

“Yüzüm kara yâ Rab mağfiret eyle

Ben bir ‘âsî kulum sen âzâd eyle” (Esad İleri, 1339, s. 3).

Âşıklar, gerek sağlığında gerekse öldükten sonra fikirlerinin toplum üzerinde etkili olmasını istemişlerdir. Şiirin gücünü kullanarak toplumu ikaz ve insanca yaşama fikrini telkin etmek için bir bakıma kendilerini görevli saymışlardır (Kaya, 2000, s. 268). Bu bağlamda şiirlerini nasihat veya tavsiye tarzında kaleme almışlardır. Destan metinlerinin ilkinde ise şair, şiirinin başından sonuna kadar nasihatlerde bulunmuştur. Bu nasihatlerde bireyin, toplum içerisinde genel ahlâk kurallarına uyması, nefesine yenik düşmemesi, başkalarının hakkına ve hukukuna riayet etmesi vb. konular işlenmiştir. Esnaf destanlarında ise esnafın içinde bulunduğu zorluk, iş ve ahlâk adabının yok olması gibi konular kimi zaman mizahî bir üslûpla kimi zaman mahallî deyim, atasözü ve vecizelerle dile getirilmiştir.

Koşmalar genellikle lirik şiirlerdir. Halk edebiyatında aşk, üzüntü, çeşitli acılar, sevgiliye kavuşma arzusu, ayrılıktan şikâyet, doğa ile ilgili duygu ve düşünceler koşma vasıtasıyla anlatılır (Albayrak, 2002, s. 227). *Halk Şiirleri*'nde yer alan koşmaların teması da bu konular üzerinedir. Özellikle sevgiliyi tasvir, ona kavuşma isteği, yer yer sevgiliden yakınma vb. konular ağırlık teşkil etmektedir. Âşık Seyrânî'nin dinî-tasavvufî düşüncelerle kaleme aldığı koşmalar da mevcuttur. Nitekim Esad Efendi, şairin bu duygularla yazdığı iki adet koşmasına yer vermiştir. Bu koşmalar arasında dikkat çeken Ermeni asıllı Sarkis Zekî'nin şiirleridir. Hem aruz hem hece vezniyle de şiirler yazan şair, şiirlerinde “Zeki” mahlasını kullanmıştır. Devrinde oldukça itibar gören şair, Alevî-Bektaşî çevrelerince de takdirle karşılanmıştır (Turan, 2003, s. 181). Esad Efendi, vatanperverliğiyle de dikkat çeken şair Zekî'yi eserine konu etmekten geri kalmamıştır.

Anadolu geleneğinin tesiri altında şekillenen ve Türklere özgü bir nazım şekli olan türkü, Esad İleri'nin eserinde de kendisine yer bulmuştur. Esad Efendi, Yozgat ve Erzurum çevresinde icra edilen iki adet türküyü eserine dâhil ederek *Halk Şiirleri* isimli eserine çeşitlilik kazandırmak istemiştir. Bunun yanı sıra yine Erzurum'da söylenen bir mani de bu eserde yer almaktadır.

Şiirlerden Örnekler

İlahî

Gönlümüz lutfunla gamdan kurtulsun

Gam yerine zevk u safâlar dolsun

Ehl-i îmân gayrı şâd olup gülsün

Girdâb-1 gamdayız yâ Samed yetiş

Sen bize fütûhât eyle güşâde

Müslümânlar gamdan olsun âzâde

Kalmasınlar gayrı derdde belâda

Girdâb-1 gamdayız yâ Samed yetiş

Ba‘zımız uyanık ba‘zımız uyur

Vatan duygusunu millete duyur

Yâ Rab ıslâhına sen fermân buyur

Girdâb-1 gamdayız yâ Samed yetiş

‘İbâdete lâıyk ey Kâdir Mevlâ

Sensin ancak lâ ilâhe illallâh

Subhiyâ bunaldı lutf eyle zîrâ

Girdâb-1 gamdayız yâ Samed yetiş

Esnaf Destanı⁶

Peder öldü bir gün dinle bu hâli

Kalmıştı pederin haylice mâli

Cümlesini sattım ucuz pahalı

Ol vakit eyledim terk vatanı

Varıp dâhil oldum ben bir diyâra

Dedim başlayayım bunda bir kâra

⁶ Destanın farklı bir varyantı için bkz. (Çetin, 1955).

Varıp san'at sordum bir ihtiyâra

Dedi çiftçilikten yoktur âsânı

Vardım çiftçi oldum dinle bu sözü

Bilemedim gece ile gündüzü

Sürerken öldürdüm bir tek öküzü

Tarlada bırakıp kaçtım sabanı

Oduncu oldum kestim ben odunu

Hayvâna yüklettim dinle sen bunu

Öldü hayvân gitti kuruşun onu

Semerini sattım kalmadı kolanı

Hırsızlığa çıktım ben akşâmı

Önüme rastgeldi köyün imâmı

Bağırta çağırta soydum soydum tamâmı

Nerede imiş geldi köyün a'yânı

Sorup dört yanımdan tuttu yakamdan

Dedi sen ne ararsın bu imâmıdan

Hacîl düştüm bilmez oldum kelâmıdan

Ol vakit tuttu boynuma urganı

İlince ondan selâmet seri

Destime aldım tâc ile teberi

Tekkenin birinde eyledim yeri

Dağıldı tekkenin hep dervîşânı

Balıkçı oldum çokça tuttum balık

Getirsem çarşıya yol kalabalık

Gördüm ki balıkla dolmuş ortalık

Alan yoktur satan n'eylesin onu

Bakkal oldum aldım haylî kirazı

Eksik okka ile kırık terâzi

Belediye duydu dinle bu râzı

Az kaldı başımda kırdı mîzânı

Duhâncı oldum ben günlerde bir gün

Nargile çoğaldı geçmedi tütün

Bekçi oldum çarşı tutundu bütün

Göge direk direk oldu dumanı

Gazzâz oldum yaptı bütün ipekler

Boşa gitti çektiğim emekler

Debbâğ oldum öldü bütün köpekler

Ne derde uğrattım bunca hayvânı

Berber oldum geldi kelin birisi

Al kan olmuş kulağının yarısı

Fesine yapışmış koptu derisi

Baş tutup gittim bilmem ne yanı

Diş çekici oldum dinle bu işi

Diş çektirmeye geldi bir kişi

Çürüğünü ararken çektim sağ dişi

Çekesin kopardım çok aktı kanı

Turşucu oldum halka cümle bilindi

Bir gece küplerin dibi delindi

Kısmetimiz ondan dahi silindi

Gezmeye başladım artık meydânı

Deli oldum girdim dârüşşifâya

Ol zamân çağırdım ben de Hudâ'ya

Eyvâh gitti 'ömrüm benim havâya

Mahpûslukta geçti haylî zamânı

Otuz iki esnâf dolaştım ikmâl

Yine şâ'irlikte eyledim ben kâl
Mukadder bize de bu imiş ezel
Laf sanıp atmayın bu **Seyrânî**'yi

Koşma - 1

Sabahtan görmüştüm gözüm sultânı
Dedim mahmûr musun, söyledi yok yok
Ak elleri boğum boğum kınalı
Dedim bayram mıdır, dedi yok yok

Dedim kalem nedir, dedi kaşımdır
Dedim on beş nedir, dedi yaşımdır
Dedim inci nedir, dedi dişimdir
Dedim daha var mı, söyledi yok yok

Dedim ölüm vardır, dedi 'aynımda
Dedim zulüm vardır, dedi boynumda
Dedim ak memeler, dedi koynumda
Dedim ver ağzıma, söyledi yok yok

Dedim Erzurum nendir, dedi ilimdir
Dedim gider misin, dedi yolumdur
Dedim **Emrah** nendir, dedi kulumdur
Dedim satar mısın, söyledi yok yok

Koşma – 2

Eğer görürsen gül yüzlü yâri
Selâm et hâtırın sor seher yeli
Bildir ahvâlimi dostuma bâri
Ne söyler sevdiğim gör seher yeli

Zîrâ sen sabâsın eresin yakın
Kaldır zülûflerin gerdâna dokun
O yâr uyumuşsa urma sakın
Tenhâca buldukça sar seher yeli

Hûb cemâli bedir, ayı görmüş ol
Bahâne ile dostu yakın varmış ol
Var hâk-i pâyına yüzün sürmüş ol
Muhabbet arz eyle var seher yeli

Zihniyâ göster var sûret-i âyîne
Kaddimi çevirsi Mansûr yayına
Benim için yârin hâk-i pâyına
Ağla da yüzünü sür seher yeli

Koşma – 3

Sakın gönül seni şikâr ederler
Seyrâna çıkmış hep dilrübâlar
Seni Mansûr gibi berdâr ederler
Karşımda durur kaddi tûbâlar

'Âşıklar bülbül-i şeydâya dönmüş
Sanırsın cennette tûbâya dönmüş
Vâdiler Firdevs-i a'lâyâ dönmüş
Sevdiğim giyinmiş yeşil dîbâlar

Uğruna harc ettim 'ömrümün varın
Çekerim cevri ni ol sitemkârın
Her kaçan dokunda zülf-i 'anberin
Safâlar kesb ederler bâd-ı sabâlar

Gevherî der bana n'eyesin bâde
Bezm-i muhabbette erdim murâda
Sevdiğim karşımda gönlüm güşâde
Görünmez gözüme tâc ü kabâlar

Koşma – 4

Gel beni gurbette ağlatıp durma
Yeter cevrettiğin cânıma felek
Hicrân-ı gayretle bağrımı ezme

Hasret koydun hânümânıma felek

Akıtıp dîdeden cûyveş hûnu

Dîğergûn eyledin dâğ-ı derûnu

Kâr ettin başıma çarh-ı gerdûnu

Kasdın nedir bilmem cânıma felek

Hüznî'yem gurbete attın taşımı

Tükenmez gavgâya koydun başımı

Perîşân eyledin dil-i nakkâşımı

Gâlibâ susadın kanıma felek

Koşma – 5

Dilde cereyân eden meyl-i muhabbet

Ağyâra görünür yâre görünmez

Kimlere kıldımsa derdim şikâyet

Dediler gül cevri hâre görünmez

Bana râhat Hak'tan olmadı nasîb

Çün künc-i vahdette kalmışam garîb

Yaşın için olsun çek elin tabîb

Bu devâsız derde çâre görünmez

Yâre-i dil zâhir olaydı eğer

Belki bulunurdu derdime evfer

Zekî tâ ciğerden vurulmuş meğer

Akar kanı ammâ yâre görünmez

Türkü

Yeşil baş turnalar öter göllerde

Kırıldı kanadım kaldım çöllerde

Anasız babasız gurbet ellerde

Ya ben ağlamayam da kimler ağlasın

Şu mahzûn gönlümü kimler anlasın

Eğin vîrân olmuş kuşlar ötmüyor

Yârim uzak yerde elim yetmiyor

Ayrılık âteşi serden gitmiyor

Ya ben ağlamayam da kimler ağlasın

Bu gurbet gönlümü kimler anlasın

Eğin'in altında akan Fırat'tır

Ağamın bindiği demir kır attır

Elime geçerse haylî murâttır

Tez gel ağam tez gel Eğinli misin

Sılaya gelmemeye yeminli misin

Eğin'in altında susuz bağlara

Yalvarırım yıldızlara aylara

Yâr ile sahrâda olan çağlara

Tez gel ağam tez gel olma yalancı

Benim âhım eder seni dilenci

Ağam sen gideli yedi yıl oldu

Diktiğin ağaçlar meyveye döndü

Seninle gidenler sılaya döndü

Tez gel ağam tez gel bayram geliyor

Eller sevdiğine neler alıyor

Ağamın saçları burmadır burma

Bir teli ibrişim bir teli sırma

Mevlâ'yı seversen gurbette durma

Tez gel ağam tez gel olma yalancı

Benim âhım eder seni dilenci

Güneş doğar iken allanır dağlar

Yeşil ipeklere boyanır bağlar

Yârin sevgileri ciğeri dağlar

Ya ben ağlamayam kimler ağlasın

Yürek yarasını kimler bağlasın	Sılaya doğru bakam
Bayram geldi diye uyanıyor kızlar	Dağlara kar düştü gel
Yâri düşününce yüreğim sızlar	Fikrime yâr düştü gel
Karalar giyinmiş gökte yıldızlar	İyi günün dostları
Ya ben ağlamayam kimler ağlasın	Kötü günüm düştü gel
Şu mahzûn gönlümü kimler anlasın	

Ayrılmışam eşimden

Mani

Garîbem yoktur arkam
Yok ki kanadım kalkam
Çıktım Barut Dağı'na

Gerdanı gümüştan

Meşeli dağlar gibi

Duman kalkmaz başımdan

Sonuç ve Tartışma

Kaynaklarda ismi “Gümülcineli Özbekoğullarından Esad” şeklinde geçen Esad İleri 19. yüzyılın sonlarından 20. asrın ortalarına kadar ömür sürmüştür. Öğretmen olarak mesleğe başlayan Esad Efendi hem şair hem de yazar kimliği taşımaktadır. Doğduğu yerde, Gümülcine’de İttihat ve Terakkî Derneği’nin başkanlığını yapmıştır. Balkan savaşlarına katılmış, 10 Ekim 1920’de Aydın milletvekili olarak meclise girmiştir. Kurtuluş Savaşı yıllarında cephede bizzat yer alarak düşman kuvvetleri ile çetin bir mücadele içerisine girmiştir. Bu yıllarda kaleme aldığı eserleri ile millî ve manevî duyguları dile getirmiştir. Esad İleri, Türk halk kültürüne, edebiyatına ve kimliğine sahip çıkmış, manzum ve mensur eserlerinde bu gayeye hizmet etmiştir. Nitekim onun *Halk Şiirleri* adlı eseri de bu amaç etrafında yazılmıştır.

Yazar, eserinin başında *Halk Şiirleri*’ni niçin yazdığını okuyucuya iletmek istemiştir. Esad Efendi’ye göre halk şairlerine ve onların şiirlerine gereken önem verilmemiştir. Bu şiirler, uzun yıllar devam eden bir geleneğin ürünü olup Türk toplumunun yadigârları arasında yer almaktadır. Esad Efendi söz konusu şiirlerin derlenip yayımlanarak halkın hizmetine sunulmasını ve gelecek nesillere aktarılmasını istemektedir. Millî ve manevî duygular bu yolla diri tutulacak, vatan savunmasına katılan halkın şuurunda yer edinecektir. Yazar bu düşüncelerden hareketle *Halk Şiirleri*’ni 1339/1920-21 yılında İstanbul’da Teşebbüs Matbaası’nda bastırmıştır. *Halk Şiirleri*’nde Âşık Seyrânî, Âşık Sümmânî, Karacaoğlan, Gevherî, Bayburtlu Zihnî, Gevherî vs. halk şairlerinin şiirlerinden antolojik mahiyette bir eser oluşturulmuştur. İçerisinde dört ilahî, beş destan, otuz dört koşma, iki türkü ve bir

adet mani yer alan eser, toplamda 46 adet şiir barındırmaktadır. Bu şiirler vatan sevgisi, sıla hasreti, sevgiliye kavuşma, dünya hayatının geçiciliği gibi birçok temayı ihtiva etmektedir. *Halk Şiirleri* isimli eser Türk Halk şiiri ve edebiyatı için önem arz etmektedir. Yazarın da belirttiği gibi bu eserler geçmişten geleceğe kültür mirasını devreden ve böylece köprü görevi gören eserlerdir. Osmanlı Türkçesi ile yazılan bu tarz eserlerin yeni harflere aktararak yayımlanması, özellikle Osmanlı Türkçesi bilmeyen nesillere ulaştırılması Türk tarihi ve edebiyatı için de önemli bir görev olarak ön plana çıkmaktadır. Yazarın bahsi geçen *Halk Şiirleri* isimli eseri, bu düşünceden hareketle tanıtılmış, eserden örnek şiirler okuyucuya takdim edilmiştir.

Kaynakça

- Aça, M., Ekici, M., Oğuz, M. Ö. vd. (2008). *Türk halk edebiyatı el kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Akın, B. (2014). Mehmed Ali Hilmi Dede Baba. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/hilmi-hilmi-dede-mehmed-ali-hilmi>. Erişim Tarihi: 11 Şubat 2021.
- Albayrak, N. (2002). “*Koşma*”, Ankara: TDV Yayınları. C. 26, 226-227.
- Alptekin, A. B., Güzel, A., Şahin, H. İ. (2018). *Türk halk şiiri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Alptekin, A. B. (2015). Gevheri. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/gevheri>. Erişim Tarihi: 11 Şubat 2021.
- Atlı, S. (2014). Ispartalı Lutfi. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/lutfi-ispertali>. Erişim Tarihi: 11 Şubat 2021.
- Aydoğdu, B. (2011). *Türk edebiyatında Seyrânî olgusu: Develili Seyrânî ve eserleri* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Bakırcı, N. (2013). Tahiri. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/tahiri-ortakoylu>. Erişim Tarihi: 11 Şubat 2021.
- Cumbur, M. (2019). Naili. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/naili>. Erişim Tarihi: 11 Şubat 2021.
- Çakar, S. (2018). *Esat İleri hayatı ve faaliyetleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kâtip Çelebi Üniversitesi, İzmir.
- Çetin, N. M. (1955). Seyrani'nin neşredilmemiş bazı şiirleri. *Türkiyat Mecmuası*. 12, 91-114.
- Düzgün, D. (2013). Bayburtlu Zihni. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/zihnni-bayburtlu>. Erişim Tarihi: 11 Şubat 2021.
- Düzgün, D. (2014). Erzurumlu Emrah. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/emrah-erzurumlu>. Erişim Tarihi: 11 Şubat 2021.
- Erkal, A. (2013). Âşık Sümmani. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/summani>. Erişim Tarihi: 11 Şubat 2021.

- Gürçayır Teke, S. (2013). Nermî. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/nermi>. Erişim Tarihi: 11 Şubat 2021.
- Gümülcineli Özbekoğullarından Esad. (1339). *Halk Şiirleri*. <http://isamveri.org/pdfrisaleosm/R128696.pdf>. Erişim Tarihi: 9 Şubat 2021.
- Huyugüzel, Ö. F. (2000). *İzmir fikir ve sanat adamları (1850-1950)*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kaya, D. (2019). *Âşık edebiyatında esnaf ve iş destanları*. Sivas.
- Kaya, D. (2000). *Âşık edebiyatı araştırmaları*. İstanbul.
- Kuzay Demir, G. (2013). Sükuti <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sukuti-murtaza-baba>. Erişim Tarihi: 11 Şubat 2021.
- Oğuz, M. Ö. (2018). Hüzni Baba. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/huzni-baba-hizbi-mehmed-bahaeddin>. Erişim Tarihi: 11 Şubat 2021.
- Sakaoğlu, S. (2015). Karacaoğlan. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/karaca-oglan>. Erişim Tarihi: 11 Şubat 2021.
- Sever, M. (2013). *Türk halk şiiri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi.
- Tek, R. (2013). Âşık Dertli. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/dertli-ibrahim>. Erişim Tarihi: 11 Şubat 2021.
- Tekin, G. (2014). Şirazi. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sirazi>. Erişim Tarihi: 11 Şubat 2021.
- Tunalı, A. C. (2007). Kurtuluş Savaşı'nda Esat Efendi (İleri), *Tarih Araştırmaları Dergisi*. XXVI (41), 81-99.
- Turan, F. A. (2003). Âşık geleneği içinde Ermeni Âşık Sarkis Zeki. *Millî Folklor*. 15(60), 179-183.
- Uzun, H. (2011). Esat Efendi (İleri), *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*. 48, 869-892.

Extended Abstract

Turkish folk poetry has a historical past and a wide geographical span. The fact that the Turks, as one of the oldest tribes in the world, have spread over vast geography throughout history is the primary reason behind this geographical expansion. Turkish folk poetry, which is existent in the eastern regions to the west, has naturally included different colors and is referred to with various names during specific periods of history. This poem has its verse forms shaped by its meter, rhyme, and verse units and types to express common feelings. Turkish folk poetry is a tradition that has undergone some transformation with interactions in different periods and cultures but survived until present by preserving its essence and originality (Alptekin, Güzel, & Şahin, 2018, p. 3). The works of folk literature are the most vivid examples of these cultural transmissions, reflecting the Turkish people's literary and aesthetic taste, design power, ability to perceive, interpret and make judgments. Folk literature is a communication method that reveals the richness of the cultural structure and plays an essential role in ensuring unity in social life and common value judgments. Therefore, folk literature works including legends, epics, fairy tales, stories, folk songs have a substantial role in tradition-transfer, education, social motivation, utility, cohesiveness, balancing, supporting ideas, social criticism, speaking volumes with little words, having the last word, taking lessons from the stories, keeping the social structure strong with the functions of softening, entertaining, making people laugh and relieving tension (Aça, Oğuz, Ekici et al., 2008, pp. 325-326). One of the authors of folk literature who contributed to the Turkish culture and history is Esad Ileri of Komotini. Although he is a writer who adhered to Turkism idea, he handled homeland, nation, and religious notions in his works. He did not hesitate to address issues such as freedom and equality, women's rights, and domestic problems which are closely related to Turkish society (Çakar, 2018, p. 84).

Esad Ileri of Komotini was born in Komotini, Greece, in 1298/1882. The author started his profession as a tutor. He assumed the Committee of Union and Progress' Komotini branch's presidency and voluntarily participated in the Balkan wars. After several duties, he was elected to the Turkish National Assembly as a deputy for Aydın from 10 October 1920. He witnessed the persecution of the Turks in the Balkans and closely experienced the national struggle period. The author aimed to protect the folk culture and transfer this culture to future generations with national and spiritual feelings. The author, who stands out with his literary identity besides his political identity, produced many poetic and prose works in this regard. His work, named *Folk Poems* is one of them. The author also tried to explicate the motivations behind writing this book at the introduction of *Folk Poems*. Esad Efendi thought the folk poets and their poems

were not adequately recognized. These poems are the product of a tradition that survived centuries, and they are considered among the remnants of Turkish society. Esad Efendi wanted these poems to be compiled, published, made available to the public and transferred to future generations. The national and spiritual feelings will be preserved and will find a voice in the consciousness of people who participated in the homeland defense. Based on author's plans *Folk Poems* was printed in 1339/1920-21 at the Teşebbüs Printing House in Istanbul. *Folk Poems* composed of works of folk poets such as Aşık Seyrânî, Aşık Sümmânî, Karacaoğlan, Gevherî, Bayburtlu Zihnî, Gevherî etc. were included in this anthological work. The work, comprising four canticles, five epics, thirty-four ballads, two folk songs and one chansonette, contains 46 poems in total. These poems contain numerous themes such as patriotism, nostomania, meeting the lover, and the worldly life's temporality. *Folk Poems* is also vital for Turkish Folk poetry and literature. As the author stated, these are works that transfer the cultural heritage from the past to the future, acting as a bridge. The publication of such works written in Ottoman Turkish after modifications to new letters also stands out as an essential task for transferring Turkish history and literature to the generations that do not speak the Ottoman Turkish. Author's *Folk Poems* was introduced with this idea, and sample poems from the work were presented.

Esad Ileri of Komotini is a politician loyal to his state and nation and a Turkish intellectual who does not fall behind in literary matters. The author's activities in the Union and Progress Association, his struggle in homeland defense, contributions to Turkish culture and civilization, and works are considered as evidence in this regard. Writer and poet Esad Ileri's other works than *Folk Poems* should be analyzed extensively and perhaps prepared for publication. This works as remnants of an era, voicing the relevant facts of that period, have historical aspects that might lead to Turkey's prosperity. These works, written during the national struggle for independence, will introduce his life and activities with an array of aspects and contribute to Turkish history and literature.